

Summary. *The article deals with the regional character of the poetry of 1980s poetic generation, which became the peculiar form of the aesthetic protest against scholastic dogmas and canons, dictated by the Soviet literature studies. The artistic models of the topos of the southern Prichernomorje have been analysed on the material of Taras Fesyuk's lyrics, the representative of the 1980s poetic generation. The image of the small motherland has been revealed through the prism of the everyday poetry.*

The theoretic and methodologic bases of the investigation are philosophers' ideas, which opened the ontological context of the everyday life of people. Martin Heidegger argued the «here-being» conception of the individuum, enlightening his philosophic basics. Emanuil Gusserl is the creator of the «life world» that unites all everyday life aspects.

The aesthetic phenomenon of the «southern» poet's lyrics has been revealed; its motives and the image sphere are connected with Odesa and Kherson. The fundamental feature of the everyday existence of the citizen of the South is the absence of time. It flows, changes constantly, it has nothing stable. Taras Fedyuk creates the absence of time through the connection of the romantic and everyday life spheres. Synesthetic images play a big role in the «southern» lyrics. They are based on the connection of the sensorial feelings: taste, vision, and colour.

A special role is dedicated to the analysis of the artistic peculiarities of the marine landscapes, which have a huge meaning in Taras Fedyuk's «southern» lyrics. The poet's «sea» is deprived of romantic might and pomposity; it is materially-minded and close to realities of the human being. The key images of the marine lyrics are a boat and a ship, that get the author's rethinking.

The typological similarity has been traced in the artistic expression of the marine thematic description of Taras Fedyuk, Guillaume Apollinaire, Artur Rembo. Apollinaire and Rembo's lyrics have the influence of the symbolic aesthetics; it is filled with mystic motives. Instead Taras Fedyuk has a tendency to a strong tendency to the ironic and paradoxical views of the environment that indicates the features of the postmodern style. Poets-modernists are united by the esthetic description of nature and everyday existence, which were considered to be not poetic.

It is characteristic for the individual author's poetics: total emotionality, expressivity, inclination to the artistic synesthetics, installation of a game, paradoxicality of thinking, ironic view of life, attention to the trivial details, to the sphere of the «non-poetic» description. The influence on the poetics of the akmeismus has been revealed in the «southern» Taras Fedyuk's lyrics. Its main features are certain descriptions of things and phenomena, peculiar naturalism, easiness of expression, conversational intonations, transparency of the lyric thinking and the clear view of life. The role of different artistic devices has been traced: prosaic lyrics, thin irony, paradoxical imagines, surrealist visions and allogisms.

The analysis of the artistic models in the description of the Ukrainian South, the reveal of points of contact with the sphere of the human being's everyday existence, the opening of the original marine landscapes will contribute to the deep opening of the stylish peculiarities of Ukrainian modern lyrics.

Key words: *artistic models, topos, small motherland, everyday poetry, marine landscape, image, motive, lyrics.*

Отримано: 12.08.2015 р.

УДК 81'37:81'367.627=811.112.2'04

Баркаръ У.Я., Корнева Н.А.

СЕМАНТИЧНІ ВАРІАЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЙ ЧИСЛА 'ДВА' В СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКИХ ТЕКСТАХ

Багато сучасних лінгвістичних розвідок присвячено функціонуванню певних концептів або понять в окремо взятих мовах та у порівнянні. Актуальним на сьогодні є питання, як певне категорійне поняття може впливати на розвиток самої мови. Поява останнім часом наукових робіт, у яких вивчаються граматична категорія числа іменників [4; 5; 6; 8], лексичні засоби вираження числа [11; 20], концептуально-семантичний аспект числа [2; 7; 29], функціонування числівників у фразеологічних одиницях [15; 19], зумовлює необхідність комплексного дослідження в понятійній сфері, з чим пов'язана та чи інша реалізація концепту числа в зазначених напрямках.

Перші уявлення людини про кількісні ознаки предметів ґрунтувалися не на 'одиночності', а на 'двоїстості', в якій поступово виділялися протилежні частини. Початково цілісний Всесвіт сприймався вже у давньокам'яний вік набором опозицій: земля / небо, світло / темрява, жінка / чоловік і т. д. «Довгий час бінарна опозиція була основним і єдиним способом зображення реальності. Вона знаходиться в основі загального людського розуміння і пізнання світу» [17, 58]. Звідси і зародження першої лічби – лічби 'двійками', і парність та симетрія речей і предметів.

З огляду на це метою нашої статті є виявлення можливих реалізацій числа '2' у різних контекстах на основі аналізу текстового матеріалу середньовісньонімецької (свн.) мови й разом з тим розкриття глибинної семантики слів та морфем із квантитативною ознакою 'два'.

Дослідження здійснено на автентичному матеріалі поетичних та прозаїчних текстів свн. мови 1050 – 1350 рр. загальним обсягом 49979 СФ.

Числівник на позначення числа '2' у свн. період іще має різні форми і змінюється за багатьма граматичними категоріями, є, так би мовити, рухливим. Категорія множини іменників у цей час не стабільна, що впливає і на функціонування перших числівників. Паралельно вживаються форми *zwei* та *beide*. За словником Г. Кеблера числівник *zwēne* / *zwa* / *zwō* / *zwei* у двн. період за своєю частотністю 514 із близько 28 000 зібраних ЛО займає 88 позицію [27, 2], *beide* / *bēde* відповідно на 172 місці із частотністю 246 [27, 4], що свідчить про значну вживаність вказаних лексем. Велика кількість похідних від них слів, зібраних нами у свн. текстах, підтверджує широкий узус даного числа та збереження у семантиці його основних концептів.

Для аналізу розглянемо число 'два' у свн. мові у різних його реалізаціях. Спочатку розберемо випадки вживання власне самої лексеми *zwei*:

1) *zwei kint ich ner an miner brust* [25, Zeile 212] – 'двох дітей я годую своїми грудьми'

Zwei – кількісний дистрибутивний числівник на позначення двох, вжитий у середньому роді знахідному відмінку. У свн. період іще відмінюється за родами і відмінками (порівн. двн. [14, 44]). Пройшовши історичний шлях розвитку від іє. *du / *ō(u)* / *du* / *ai* > герм. *twai > гот. *tva* > двн. *zwei*, розглядуваний корінь у XIV ст. уже має близьку до сучасної форму. Помітним є те, що після числівника *zwei* іменник *kint* (множина – *kinder*), у ситуації стоїть в однині, а не у множині чи то двоїні. Порівн. також *zwei herze* (множина – *herzen*), *zwei haupt* (множина – *houbete*), але *zwei eyer*. Така нестабільність вживання граматичної категорії числа іменника може пояснюватися сингулярною природою висловлювань, наприклад, про закоханих: *zwei herze und einen lip hân wir* [30] 'два серця і одне тіло маємо ми', або процесом еволюції самої категорії числа та становлення *singularia tantum* і *pluralia tantum*. Так, за В. З. Панфіловим, у широкому колі мов форма однини може передавати значення множинності [16, 312]. Це свідчить про те, що однина вийшла із множини.

2) *die zwene vogel die du gesehen hast, die bedeuten daz die heiligsten menschen zwai von euch kurtzliche varen* [23, Strophe 44] – 'дві пташки, які ти побачила, означають, що найсвятіші люди, двоє з вас, незабаром відійдуть [помруть]'

У цьому уривку спостерігаємо два варіанти даного числівника. *Zwene* – числівник чоловічого роду називного відмінку (порівн. чоловічий рід: двн. *zwēne*, дфриз. *twēne*, дсакс. *twēne*, дангл. *twēgen*). *Zwai* – форма написання числівника жіночого роду *zwō* / *zwā*, яка показує на те, що двоє людей – це дві жінки. Розглянувши детальніше словотвір та етимологію форми *zwene*, бачимо, що в германських мовах форма чоловічого роду числівника 'два' містить у собі компонент *-ne*. Формою-оснотою для цього слугував західногерманський варіант *twajina-, який можна чітко розділити на дві морфеми: *twaj- та **-ina* (порівн. нейтральну форму герм. *twai). Первісно в індоевропейській прамові функціонував протокорінь *k^wa* із синкретичним значенням 'двоєдина людина', що поєднував у собі обидва роди, з якого згодом вийшли іє. **k^wina* 'жінка' (**-na* 'одна із..., перша') та іє. **k^water* 'чоловік' (**-ter* 'два, другий'), що фактично є відображенням матриархального укладу суспільства, впливу якого зазнали індоевропейські племена, оселившись на території Трипілля [18]. Під дією субстрату Трипілля, на території якого вони перебували певний час, у бінарі *k^wa* відбулося заміщення приголосного на *t* і перенесення значення кількості – 'два'. Оскільки форма *twajina для позначення чоловічого роду зустрічається тільки в германських мовах на відміну від слов'янських, носії яких довгий час залишалися під впливом субстрату, можемо припустити, що після відокремлення германських племен та їх переселення на північний захід (див.: [10]) відбулося переосмислення даної лексеми та перенесення її на чоловічий рід у підтвердження властивого для індоевропейських племен патріархату.

3) *Der himmel zwene zirkel hat* [25, Zeile 2331] – 'небо має два кола'

Мова йде про поділ небес давніми вченими на дві півкулі – північну та південну. *Zwene* семантично зближується із бінарним світоглядом та розділенням світу та його явищ на дві протилежні частини. Деякі дослідники пов'язують поділ сторін світу на північну та південну у зв'язку з рухом сонця та правою і лівою стороною його шляху [13, 439–440].

У текстах зустрічаються й кількісно-означальні прислівники, що виражають кратність та походять від числівників:

4) *als zeimal zwir man sprechen sal* [25, Zeile 348] – 'замість «zwir» слід говорити «zeimal»'

У даному тексті наука Арифметика повчає, розмовляючи з королем. *Zwir* і *z(w)eimal* – це різні форми одного і того ж слова – 'двічі'. Перша з них є застарілою формою з VIII ст. (порівн. також двн. *zwirōr*, дсаканд. *tvisvar*, *tysvar*), яку можна етимологізувати як *twa-ra, де протокорінь *ra виражав одиницю лічби (порівн. укр. *раз*) [17, 78]. На заміну їй у XI ст. прийшла форма *zweimal*,

де свн. *māl* < двн. *māl* < герм. **mæla* ‘відрізок часу, момент’ < іє. **mē* ‘вимірювати’ (порівн. та кож укр. *міра*). Див. окрім цього: нім. *malen*, укр. *малювати*, де *mal-* ‘мазок; один’.

Число ‘два’ є дуже активним у процесах словотвору, його сліди зустрічаються в різних словах, значення яких стає демотивованим, наприклад:

5) *Ich han ein lieht zwischen dir und im erlescht daz nimer mer entzunt wirt* [23, Strophe 32] – ‘я загасив світло між тобою і ним, яке ніколи більше не запалиться’

Прийменник *zwischen* ‘між’ є видозміненим двн. *zviski* зі значенням ‘подвійний, обидва’. Він прийшов на заміну двн. *untar zviskēn* – буквально: ‘між обома’. Основою слова є іє. **dwis-* зі значенням ‘два’ [26]. Цим пояснюється паралельне вживання у нвн. мові сполучників *zwischen* та *unter* зі значенням ‘між’. Фраза *untar zviskēn* несе в собі фактично декілька сем поділу. Прийменник *unter* (свн. *under*, двн. *untar*, гот. *undar*, герм. **undar*, англ. *under*, шв. *under*) споріднений із дінд. *antár* (‘між’) і з лат. *inter*, *enter* (‘між’) (порівн. англ. *enter* – ‘входити’) [22, 882]. Основою є іє. **nter* ‘всередині’ [26], яке розкладаємо на **an-* ‘в, всередину’ і **tero* ‘два’, тобто буквально ‘всередину двох, між двома’ (порівн. англ. *between* ‘між’). Лексема *zviskēn* (порівн. також розділовий числівник двн. *zviske* ‘по два’) містить у свою чергу суфікс *-kēn*, імовірно споріднений із протокоренем **kʷʷʷ*, що виражає протиставлення ‘ціле / частина’ і прослідковується далі як деминутивний суфікс у багатьох індоєвропейських мовах. Порівн. також іє. **(s)kel-* < **sekə* / *skē* ‘різати, рубати’ [13, 189–190]. Отже, можемо розглядати семантику лексеми *zwischen* як ‘два поділене’.

6) *wie das zweifaldik si der louf des himmels* [25, Zeile 483–484] – ‘двоїчним є рух неба...’

Мова йде про два напрями руху неба, чи то небесних тіл, – із заходу на схід та зі сходу на захід. Прикметник *zweifaldik* складається з двох морфем: свн. *zwe-* < двн. *zwi-* < герм. **twi-* ‘два’ і суфікса для утворення мультиплікативних числівників свн. *-faldik* < двн. *-falt* < герм. **falda-* < іє. **pel* ‘складати’ [26]. В. В. Левицький вказує на те, що «редуплікація у германському дієслові (гот. *falþ*.. ан, герм. *þ*. > двн. *d* за законом Грімма) зі значенням ‘складати’, безумовно, носить символічний характер, передаючи повторність дії» [12, 164]. Тобто семантика розглядуваного слова зводиться до ‘складений із двох, подвійний’.

7) *... und wie der win wirt gottes blut; / das brot in fleisch sin wandel tut: / wer daran findet zwi-fels funt, / des fal hat endelosen grunt.* [25, Zeilen 705–708] – ‘і як вино стає божою кров’ю; хліб перетворюється у його тіло: хто у цьому має сумнів, той має безкінечну причину для падіння’

Іменник *zweifel*, що виник у VIII ст. (< двн. *zwiwal* < герм. **twiþla* ‘подвійний смисл’) містить дві морфеми: *zwi* ‘два’ та слотовірний суфікс *-falt* < іє. **pel-*, і виражає таким чином семантику ‘подвійний, розділений на дві частини’ [26; 12, 554]. *Zwi-* у даному випадку має певною мірою негативну конотацію. Адже сумнів – це думка, відмінна від загальноприйнятої або єдино правильної, а отже, хибна. Для порівняння, українська лексема *сумнів* розкладається на префікс *су-* зі значенням ‘разом із’ (< іє. **set-* ‘один’) та дієслово *мьнѣти* ‘думати’ [3, 475], тобто буквально ‘мати ще одну думку’, а фактично імпліцитно ‘мати дві думки’. В. В. Іванов вказує при цьому, що «двоїсте відношення, іноді пов’язане з двозначністю чи двоїм смислом, передбачає утрудненість або навіть нездійсненість вибору з двох можливостей» [9]. Така негативна семантика могла з’явитися у числа ‘2’ вже після відходу від бінарного мислення, ближче до часів монотеїзму. Порівн. також нім. *Teufel* < свн. *tiufel* < двн. *tiuwal* < рром. **diuwalus*, гр. *διάβολος* ‘диявол, ворог, супротивник’.

8) *daran das kint gezwicket wart* [25, Zeile 685] – ‘до цього дитина була прив’язана’

Gezwicket – дієприкметник від дієслова *zwicken* ‘закріплювати цвяхами’. Фактично і нім. *Zwick* / *Zweck*, і укр. *цвях* мають один корінь, похідний від *zwei*, що спочатку означав ‘роздвоєна гілка, розгалуження’, у двн. і свн. *zwec* мав значення ‘цвях’, а після того, як у XV – XVI ст. він використовувався як гвіздок, на якому висіла мішень для стрільби або який знаходився в центрі цієї мішені, дана лексема отримала ще й переносне значення ‘ціль, мета’ [22, 954]. Отже, первинна семантика морфеми *zwi-* у даному слові – ‘розділення, розгалуження’.

9) *vnd nem zwiboln, die solt du su^oden mit smaltze oder mit o^ole* [21, 16] – ‘і візьми цибулю, її треба тушити зі смальцем або олією’

Іменник *zwibol* є запозиченням з лат. *cepula*, *cepa* ‘цибуля’. Однак, у двн. період він був переосмислений у народі як *zwie-bolle* ‘подвійна бульба’. Як бачимо, морфема *zwi-* / *zwe-* у якості слотовірного компонента є досить активною у свн. період, її частотність вживання у даній функції за нашими даними становить 0,1%, що є навіть вищим показником, ніж частотність вживання самого числівника *zwei*.

10) *diu vriundin den vriunt vast an sich twanc* [30] – ‘подруга друга міцно притисла до себе’

Дієслово свн. *twingen*, *zwingen*, *dringen* < двн. *twingen*, *dringan* має значення буквально ‘стискувати, здавлювати, звужувати’ [22, 956]. Етимологія, як вказують дослідники, неясна. Походить, імовірно, від іє. **pueng-a-* / **tuengh-* ‘стискувати’, близьке з дінд. *tuanakti* ‘стягується разом’ [26; 28, 3183]. Паралельні форми з інших мов: дшв. *þvinga*, дфриз. *thwinga*, дісл. *þvinga*,

а також псл. **daviti*, дангл. *ðwinglian* ‘підв’язувати’, як і діалектна форма нім. *quengeln* наштотують на гіпотезу щодо можливого походження від протокореня **k^wa* зі значенням ‘ціле’, що підтверджується також семантично – буквально ‘об’єднувати, робити з двох частин цілим’.

Наступним варіантом реалізації числа ‘два’ виступає лексема *beide*:

11) *ir ougen diu beguzzen ir beider wangel* [30] – ‘її очі залили слізьми її обидві щічки’

Числівник свн. *beide*, *bēde* < двн. *beide*, *bēde* походить від колективного числівника гот. *bai*, **bos*, *ba* та вказівного займенника (пізніше артикля). Вживається паралельно до числівника *zwei* / *twai*. В основі даної лексеми лежить індоєвропейський формант **-b^h-* + закінчення (у деяких випадках у формах двоїни), що в свою чергу вийшло з іє. **amb^hō(u)* ‘обидва’. Порівн. також гр. *ἀμφο*, лат. *ambō*, лит. *abū*, англ. *both*, стсл. *оба* [26; 22, 78]. Належність цього числівника до особливого класу – *dualia tantum* – свідчить про давнину його виникнення, коли двоїчна система числення займала особливе положення. Протокорінь **ba-* (як і **twa-*) корелює з іє. **k^wa*, що первинно позначав цілісний бінар. Під впливом субстрату відбулася підстановка приголосних **k^w → *p / *b*, **k(w) → *t / *d* [18, 73], що стало причиною виникнення паралельних форм (порівн. також нім. *Paar* < лат. *pār* ‘рівний; пара’). Однак на відміну від *zwei* / *twai*, яке означає переважно ‘розділення, роздвоєння’ (порівн. ріє. протокорінь *DW-* ‘розрубувати’ [1, 67]), *beide* семантично виражає охоплення всієї завершеної множини елементів, що складалася з двох, цілісність цієї множини. Виходячи з цього, можемо припустити, що реалізація числа ‘2’ у формі **ba* > *beide* є більш давньою і має більш глибинну семантику, ніж **twa-* > *zwei*. Частотність вживання лексеми *beide* / *baide* у свн. період за нашими даними становить 0,036%, що є близьким до вживання її відповідника в давньоукраїнській – ЛО *оба*.

Також до даної ЛСГ належать лексеми з формантом **tero-*:

12) *er huop sich uf vil hōhe und fluog in anderiu lant* [24] – ‘він [сокіл] піднявся на велику висоту і полетів в інший край’

Прикметник *anderiu* від герм. **anþara-* (у німецькій мові *þ* > *d* за другим пересувом приголосних) виражає семантику ‘той, не цей, інший, чужий’. Ми розглядаємо його як реалізацію числа ‘2’, оскільки в основі його чітко виділяється протокорінь **tero-* (порівн. дінд. *ántara-*, гот. *anþar*, дангл. *ōder*, дфр. *ōther* > іє. **antero-* / **ontero-* ‘інший’), який слугував позначенням двоєдиного бінара. Імовірно, префікс **an-* / **on-* еволюціонує з іє. **oin* ‘один’, що буквально означає ‘один з бінара’, ‘відокремлений, той’. В основі лежить те ж саме протиставлення ‘той – цей’, що послужило початком зародження в германських мовах вказівних займенників, числівників ‘один’ і ‘два’, та згодом означеного й неозначеного артиклів.

13) *Si verjahan dez baide, daz sie virzig jar bei einander gewesen waren* [23, Strophe 104] – ‘вони підтвердили обоє, що були сорок років разом / один з одним’

Лексема *ander* часто виступає у злитих сполученнях із займенником *ein*, які виражають рефлексивно-зворотнє значення ‘один одного’ + відповідний прийменник. При цьому *ander* фактично означає ‘другий із пари’, ‘партнер’.

14) *Die erst Philosophia hiß... Die ander kunst Gramatica... Die dritte kunst hiß Loica... Die virde kunst Rethorica... Die fünfte Arismetica...* [25] – ‘перша називалась філософія... друге мистецтво граматики... третє мистецтво називалось логіка... четверте мистецтво риторики... п’яте арифметика...’

Мова у тексті йде про 12 наук, чи мистецтв, як їх називає сам автор. Спостерігається вживання лексеми *ander* у функції порядкового числівника ‘другий’. На відміну від інших чисел, починаючи з трьох, де порядкові числівники утворюються за допомогою суфікса *-t-* / *-d-*, в основі порядкових числівників від чисел ‘1’ і ‘2’ лежать повнозначні слова із власною семантикою, що підтверджує їх первинну неналежність до категорії ранжування, а більш давній і глибинний узус. Частотність вживання лексеми *ander* у різних значеннях у проаналізованих текстах є досить високою – 0,31%, що може свідчити про широке функціонування давнього компонента **tero* і в свн. період.

15) *Weder wilt du lieber: sterben an unser frawen tag in der vasten oder am karfritag?* [23, Strophe 75] – ‘чи хочеш ти краще померти у жіночий день під час посту чи у страсну п’ятницю?’

Лексема *weder* (двн. *hwedar*, гот. *hwapar*, дісл. *hvadarr*, англ. *whether*) вжита у функції сучасного *entweder* у складі парного сполучника і виражає семантику вибору з двох можливостей. В її основі лежить іє. **k^wo-tero* – буквально ‘хтось із двох’ [22, 918]. Перший компонент вийшов з протокореня **k^w*, що мав семантику ‘простір, цілісність’. Його рефлекс **k^wana* і **k^wera* – буквально ‘частина цілого’ або ‘одиниця’ [17] – реалізуються пізніше досить часто у цьому ж значенні як компонент **k^wa*, початкове **k^w* якого згідно з законом Грімма перейшло в германських мовах у приголосні *hw*, *h* або *gw*, *g*, *w* і в слов’янських – у приголосні *к*, *ч*, *ц*. Порівн. також дінд. *katará-h*, рос. *который*, укр. *котрий*. Таким чином, нім. *weder* має квантитативне значення ‘один із двох’ і виражає семантику вибору, дилеми.

Таким чином, у свн. мові число ‘2’ реалізується через словоформи *zwei* / *zwai* / *zwene* / *zwo* / *zwaie* / *zwue* та похідні від них лексеми від іє. **duǵ(u)* / *duǵai*, словоформу *beide* від протокореня **ba-* та морфему *-der* від форманта **tero-*. Як бачимо, числівник *zwei* у цей період змінюється за рода-

ми, числами та відмінками. Іменник, залежний від нього, проявляє категорію числа нестабільно і може іноді вживатися в однині, виражаючи певним чином сингулярність і синкретичність висловлювання. Числівник *zwei* передає переважно семантику поділу, розділення, роздвоєння, розгалуження із певною мірою негативною конотацією. Форма *beide* виражає значення завершеної множини елементів, що складалася з двох, а також цілісність цієї множини і співвідноситься із поняттям бінара. Суфікс *-der* корелює з давнім формантом **tero-* на позначення двоєдиного бінара і служить у багатьох словах для вираження пари осіб або елементів у взаємодії, називаючи одного з партнерів.

Список використаних джерел

1. Андреев Н. Д. Раннеиндоевропейский праязык / Николай Дмитриевич Андреев. – Л. : Наука, 1986. – 328 с.
2. Аргуткіна О. А. Концептуально-семантичний і функціональний аспекти мікросистеми «Число» : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / О. А. Аргуткіна. – Харків, 2001. – 19 с.
3. Етимологічний словник української мови : в 7-ми т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; [редкол. О. С. Мельничук та ін.]. – К. : Наук. думка. – Т. 5 : Р – Т. – 2006. – 704 с.
4. Жолобов О. Ф. Символика и историческая динамика славянского двойственного числа / О. Ф. Жолобов // Beitrage zur Slavistik. Bd. 35. Herausgegeben von Herbert Jelite. – Frankfurt am Main etc. : Lang, 1998. – 260 с.
5. Жолобов О. Ф., Крысько В. Б. Двойственное число (Историческая грамматика древнерусского языка) / О. Ф. Жолобов ; [под ред. В. Б. Крысько]. – М. : Азбуковник, 2001. – 236 с.
6. Загнітко А. П. Іменниково-числова категорійність : типологічно-теоретичний і типологічно-функційний аспекти / А. П. Загнітко // Вісник Одеського національного університету. – Одеса, 2012. – Т. 12. – Вип. 4. – С. 37–44.
7. Засоби квантифікації : лінгвокогнітивні аспекти / Швачко С. О., Баранова С. В., Кюбякова І. К. та ін. ; [за ред. С. О. Швачко] : Монографія. – Суми : Вид-во СумДУ, 2007. – 203 с.
8. Иваницкая Ю. В. Зарождение, развитие и функционирование грамматической категории числа в немецком языке (на материале имён существительных) : дис... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Ю. В. Иваницкая. – Одесса, 2008. – 196 с.
9. Иванов В. В. К семантической типологии производных от числительного «два» [Электронный ресурс] / В. В. Иванов // Сокровенные смыслы : Слово. Текст. Культура. Сборник статей в честь Н. Д. Арутюновой. – М., 2004. – С. 101–111. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics1/ivanov-04b.htm>
10. Карабан В. І., Верба Л. Г. Дослідження співвідношення мов у працях Ю. О. Жлуктенка та проблема готсько-південно-східнослов'янських мовних контактів / В. І. Карабан, Л. Г. Верба // Мови європейського культурного ареалу : розвиток і взаємодія. – К. : Довіра, 1995. – С. 123–134.
11. Копыленко М. М. Средства выражения количества в русском языке / М. М. Копыленко. – Алма-Ата : изд-е Института Языкознания, 1993. – 184 с.
12. Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков : в 2-х т. / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница : Нова Книга, 2010. – Т. 1. – 616 с.
13. Левицкий В. В. Основы германистики / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница : Нова книга, 2008. – 528 с.
14. Лисейко Л. В. Історія німецької мови / Лариса Володимирівна Лисейко. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могилы, 2008. – 164 с.
15. Луцеева Ю. М. Російські фразеологізми з числівниками в структурно-семантичному й етнолінгвокультурологічному аспектах : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / Ю. М. Луцеева. – Харків, 2012. – 200 с.
16. Панфилов В. З. Гносеологические аспекты философских проблем языкознания / Владимир Зиновьевич Панфилов. – М. : Наука, 1982. – 360 с.
17. Таранець В. Г. Походження поняття числа і його мовної реалізації (довитоків індоєвропейської прамови) / В. Г. Таранець. – Одеса : Астропринт, 1999. – 116 с.
18. Таранець В. Г. Трипільський субстрат : Походження давньоєвропейських мов / В. Г. Таранець. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. – 276 с.
19. Чернева Н. П. Семантика и символика числа в национальной картине мира : на материале русской и болгарской идиоматики : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Н. П. Чернева. – Москва, 2003. – 270 с.
20. Швачко С. А. Средства выражения понятия двойственности в английском языке / С. А. Швачко, И. К. Кюбякова // Наукові записки. Серія філологічні науки (мовознавство) у 5 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – Вип. 89 (3). – С. 15–19.

21. Das buoch von guoter spise. Aus der Würzburg-Münchener Handschrift [Електронний ресурс] / [Hg. von Hans Hajek]. – Berlin, 1958. – Режим доступу : <http://www.uni-giessen.de/gloning/tx/bvgs.htm>
22. Der Duden: in 12 Bd-n: das Standardwerk zur deutschen Sprache / [hrsg. von der Dudenredaktion]. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag. – Bd. 7 : Herkunftswörterbuch : Etymologie der deutschen Sprache. – 2001. – 960 S.
23. Der Nonne von Engelthal Büchlein von der genaden uberlast [Електронний ресурс] / [Hg. von K. Schröder]. – Stuttgart / Tübingen, 1871. – Überlieferung : Pergamenths. des 14. Jhs. – Режим доступу : <http://www.uni-giessen.de/gloning/tx/1350engt.htm>
24. Der von Kürenberg. Ich zôch mir einen valken [Електронний ресурс] / Deutsche Gedichte. – August Bagel Verlag. – Режим доступу : <http://www.linguistics.ruhr-uni-bochum.de/~strunk/Deutsch/ichzochm.htm>
25. Heinrich von Mügelin. Der meide kranz [Електронний ресурс] / [Hg. von Willy Jahr]. – Borna – Leipzig, 1908. – Режим доступу : http://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/14Jh/Muegeln/mue_meid.html
26. Kluge F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache [Електронний ресурс] / Friedrich Kluge ; [bearbeitet von Elmar Seebold] ; 24. Auflage. – Berlin : Walter de Gruyter GmbH & Co, 2002. – CD-ROM. – Назва з титул. екрану.
27. Köbler G. Häufigkeitwörterbuch des Althochdeutschen [Електронний ресурс] / Gerhard Köbler. – 2006. – 562 S. – Режим доступу : <http://www.koeblergerhard.de/germanistischeswoerterbuecher/althochdeutscheswoerterbuch/haeufigkeit-ahd.pdf>
28. Proto-Indo-European Etymological Dictionary : A Revised Edition of Julius Pokorny's Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch [Електронний ресурс] / [ред. А. Lubotsky]. – DNGHU ADSOCIATION – INDO-EUROPEAN LANGUAGE ASSOCIATION, 2007. – 3441 с. – Назва з титул. екрану.
29. Schuppener G. Germanische Zahlwörter – Sprach- und kulturgeschichtliche Untersuchungen insbesondere zur Zahl 12 / Georg Schuppener. – Leipzig : Leipziger Universitätsverlag, 1996. – 178 S.
30. Wolfram von Eschenbach. Lieder [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/13Jh/Wolfram/wol_lied.html#11

Анотація. У статті розглядається семантика слів та морфем середньовісньонімецької мови, що містять в собі квантитативну ознаку числа 'два', з огляду на їх етимологію та художній контекст. Автор виділяє протилежні семантичні поля поняття двоїстості – поділу та цілісності, – які реалізуються через форми *zwei* і *beide*.

Ключові слова: число, числівник, два, семантика, етимологія.

Summary. The article deals with the semantics of words and morphemes in Middle High German language that contain quantitative indication of the number 'two', in view of their etymology and artistic context. The first notion of the human being about quantitative signs of thing not based on 'individuality' but on the 'duality', in which the opposite parts stood gradually. The numeral denoting the number '2' in Middle High German period still has many forms and varies in many grammatical categories, it is, so to say, moving. A noun dependent on him, showing the category of number is unstable and can sometimes be used in the singular, expressing in certain way singularity and syncretic of expression. A large number of derivatives of words confirms a broad language usage of the number and the preservation of its basic semantics concepts. The number 'two' is very active in the process of word formation, its signs are found in different words the meaning of whose is demotivated.

The author concludes that in Middle High German language number '2' is realized through word forms *zwei* / *zwai* / *zwene* / *zwo* / *zwaie* / *zwue* and derivatives taken from IE. **du̯(u)* / *du̯ai*, word form *beide* from protoroot **ba-* and morpheme *-der* of formant **tero-*. The author identifies opposite semantic fields of concept of duality – division and integrity – which are implemented through forms *zwei* and *beide*. The numeral *zwei* gives mostly semantics division, separation, splitting, branching out to a certain extent the negative connotation. The form *beide* expresses the value of complete set of elements consisting of two, and the integrity of this plural and correlates with the concept of bynar. Suffix *-der* correlates with old formant **tero-* to indicate dual bynar and serves many words to express the couple of people or elements in interaction, calling one of the partners.

The results show that the implementation of the number '2' in the form *ba > *beide* is more ancient and has more deep semantics than *twa > *zwei*.

Key words: quantity, numeral, two, semantics, etymology.

Отримано: 11.07.2015 р.